

ДРАМАТЫЧНЫХ ТВОРАЎ ВЫВУЧЭННЕ. Драма (грэч. drama – дзеянне) – адзін з трох асноўных родаў мастацкай літаратуры (побач з лірыкай і эпасам). У аснову вывучэння драматычных твораў пакладзены тыя ж прынцыпы, што і пры вывучэнні твораў іншых родаў. Аднак праца над драматычнымі творамі мае свае асаблівасці, якія ўплываюць на метадыку аналізу драмы ў школе. Асаблівасцю драмы з’яўляецца драматычны характар дзеяння, якое ў ёй развіваецца, г. зн. рухаючай сілай падзей з’яўляецца сутыкненне перакананняў, інтарэсаў, або канфлікт. Канфлікт – аснова п’есы (К. Крапіва). Кожная з’ява ў п’есе паволі раскрывае характары персанажаў і рухае дзеянне наперад. П’еса пішацца для сцэны, і гэта таксама робіць адбітак на яе вывучэнне.

Пры вывучэнні драматычных твораў вучань павінен засвоіць шэраг тэарэтыка-літаратурных і тэатральных паняццяў, якія ўмоўна можна падзяліць на 4 групы.

1. Паняцці, якія ўваходзяць у актыўны лексічны запас вучня адразу пасля знаёмства з першай п’есай, якая вывучаецца ў школе: акт, дзея, з’ява, маналог, дыялог, рэпліка.

2. Паняцці, якія хутка запамінаюцца вучнямі, але для засваення іх патрэбна працяглая праца над аналізам некалькіх праграмных драматычных твораў (з паглыбленнем і канкрэтызацыяй): канфлікт, сюжэт, экспазіцыя, завязка, кульмінацыя, развязка.

3. Паняцці, якія абазначаюць жанр твора (драма, камедыя, трагікамедыя) і выклікаюць у школьнікаў пры іх асэнсаванні пэўныя цяжкасці. Для школьнікаў інды раз становіцца незразумелым, чаму В.Дунін-Марцінкевіч назваў “Пінскую шляхту” фарс-вадэвілем, а не проста камедыяй, а Я.Купала п’есу “Раскіданае гняздо” абазначыў як драма, а не трагедыя.

4. Паняцці, якія належаць да тэатральнага мастацтва, паколькі задача настаўніка выхаваць з вучняў не толькі ўдумлівых чытачоў, але і глядачоў. На ўроках літаратуры пры вывучэнні драматычных твораў павінны гучаць такія паняцці як пастаноўка, прэм’ера, аншлаг, акцёр, рэжысёр, мастак-афарміцель, сцэна і г.д.

Пад час вывучэння п’есы настаўнік абавязкова звяртаецца да яе тэатральнай гісторыі, для чаго выкарыстоўваюцца тэатральныя рэцэнзіі, мемуарная літаратура, водгукі аб спектаклях самога аўтара. Факты са сцэнічнага жыцця п’есы могуць быць уключаны на кожным з этапаў яе вывучэння, але найбольшую эфектыўнасць у асэнсаванні твора яны даюць на ўступных занятках. Каштоўнасць п’есы, яе надзённасць стане больш зразумелай, калі настаўнік зробіць паведамленне пра першы спектакль і рэакцыі на яго тэатральнай грамадскасці або пра сучасныя пастаноўкі п’есы (напр., камедыі Я.Купалы “Паўлінка”). Адсутнасць у драматычным творы аўтарскіх тлумачэнняў вымушае настаўніка рабіць на ўступных занятках пашыраны каментарый пра гістарычныя, палітычныя і культурныя падзеі часу, адлюстраваныя ў творы, падмацаваўшы свой аповед разнастайным наглядным матэрыялам.

Пры вывучэнні драматычных твораў вялікае значэнне надаецца працы, якая абуджае ўяўленні. Школьнікі нібы без дапамогі аўтара, пры адсутнасці ў тэксце апісанняў, лірычных адступленняў, разгорнутых характарыстык, абавіраючыся толькі на рэплікі і рэмаркі, дыялогі і маналогі, павінны ўявіць месца дзеяння, час, у якім жывуць героі, іх знешні выгляд, манеру паводзін.

Важным метадычным прыёмам, які развівае ўяўленні, з'яўляецца складанне мізансцэн, якія вымушаюць вучняў уявіць не адзін персанаж, а размясціць на сцэне ў пэўны момант спектакля групу дзейных асоб, “убачыць” іх становішча, рухі, жэсты, міміку.

У час працы над развіццём тэатральнага ўяўлення настаўнік павінен патрабаваць ад вучняў абгрунтаваных тлумачэнняў да тых вобразаў і карцін, якія ўзнікаюць у іх свядомасці. Уяўленні павінны з'яўляцца найперш на падставе разнастайных гісторыка-літаратурных і гісторыка-бытавых ведаў. Калі вучням цяжка ўявіць карціны, характэрныя для пэўнай эпохі, неабходна выкарыстоўваць як наглядны матэрыял фатаграфіі актёраў і сцэн з розных спектакляў, ілюстрацыі да твораў.

Важным этапам пры вывучэнні драматычнага твора ў школе з'яўляецца яго чытанне. Улічваючы невялікі памер п'есы, найлепш прапанаваць вучням прачытаць яе самастойна за некалькі дзён да аналізу твора ў класе. На ўроку п'еса выбарачна перачытваецца. Адбор матэрыялу для такой працы залежыць ад задач, якія, на думку педагога, трэба вырашыць пры вывучэнні твора. Настаўнік папярэдне вызначае, якія з'явы, сцэны будзе чытаць сам, што і з якой мэтай прачытаюць вучні, а што прагучыць у аўдыёзапісе.

Найбольш карысным для разумення ідэйнага зместу драматычнага твора з'яўляецца чытанне самімі вучнямі, асабліва чытанне па ролях.

Метадысты лічаць метагодным пры аналізе п'есы ісці “услед за аўтарам”, што азначае паслядоўна працаваць над дзеямі твора. Аналіз п'есы, як правіла, праходзіць у 3 этапы: уступныя заняткі (агульнае азнаямленне з творам), аналіз, заключныя заняткі.

Перш чым пачынаць працу над дзеяй, з'явай, неабходна, каб у вучняў склалася ўяўленне пра п'есу як мастацкае цэлае. Па гэтай прычыне першым крокам пры аналізе драматычнага твора павінна стаць выяўленне ўражанняў вучняў аб п'есе ў цэлым пасля дамашняга прачытання. На гэтым этапе з дапамогаю настаўніка ўстанаўліваецца, ў чым заключаецца галоўны канфлікт, і адбываецца першае знаёмства вучняў з дзейнымі асобамі і вызначаецца, якую ролю яны выконваюць у вырашэнні гэтага канфлікту.

Найбольш эфектыўным шляхам пры вывучэнні драмы па дзеях з'яўляецца каменціраванае чытанне, калі ідзе аналіз з чытаннем асобных урыўкаў і адначасовым іх каментарыем. У працэсе такога аналізу адбываецца назіранне вучняў за развіццём дзеяння, вырашэннем канфлікту і раскрыццём характараў герояў. У п'есе практычна адсутнічае аўтарская дапамога ва ўспрыманні твора, таму перад настаўнікамі стаіць задача навучыць школьнікаў адчуваць і разумець падтэкст. Настаўнік можа даць сваё разуменне тэксту або азнаёміць вучняў з інтэрпрэтацыяй, дадзенай вучоным, рэжысёрам або актёрам.